

מראי מקומות

דינא דמלכותא דינא

השיעור יעובר על ידי
הרב צבי שכטר שליט"א

בית שמש – י"ד שבט תשע"ז

דינא דמלכותא דינא

ר"ן מסכת נדרים דף כח עמוד א

במוכס העומד מאליו - שלא במצות המלך וכתבו בתוספות דדוקא במלכי עובדי כוכבים אמר דדינא דמלכותא דינא מפני שהארץ שלו ויכול לומר להם אם לא תעשו מצותי אגרש אתכם מן הארץ אבל במלכי ישראל לא לפי שא"י כל ישראל שותפין בה וכי אמרינן דינא דמלכותא דינא ה"מ לענין שאם קנה אחד מכס זה חייבים ליתן לו את המכס וכן נמי אם לא קנה אותו אלא שהוא ממונה לגבות את המכס שאינו רשאי ישראל חבירו לישבע שהן תרומה דליכא אונסא כיון דדינא דמלכותא דינא.

תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף קיג עמוד א

דתניא: ישראל וכנעני (אנס) שבאו לדין, אם אתה יכול לזכהו בדיני ישראל - זכהו ואמור לו: כך דינינו, בדיני כנענים - זכהו ואמור לו: כך דינכם, ואם לאו - באין עליו בעקיפין, דברי ר' ישמעאל; ר"ע אומר: אין באין עליו בעקיפין, מפני קידוש השם

רמב"ם הלכות מלכים פרק י הלכה יב

שני עכו"ם שבאו לפניך לידן בדיני ישראל, ורצו שניהן לידן דין תורה דנין, האחד רוצה והאחד אינו רוצה אין כופין אותו לידן אלא בדיניהן, היה ישראל ועכו"ם אם יש זכות לישראל בדיניהן דנין לו בדיניהם, ואומרים לו כך דיניכם, ואם יש זכות לישראל בדינינו דנין לו דין תורה ואומרים לו כך דינינו, ויראה לי שאין עושין כן לגר תושב אלא לעולם דנין לו בדיניהם, וכן יראה לי שנוהגין עם גרי תושב בדרך ארץ וגמילות חסדים כישראל, שהרי אנו מצווין להחיותן שנאמר לגר אשר בשערך תתננה ואכלה, וזה שאמרו חכמים אין כופלין להן שלום בעכו"ם לא בגר תושב, אפילו העכו"ם צוו חכמים לבקר חוליהם, ולקבור מתייהם עם מתי ישראל, ולפרנס ענייהם בכלל עניי ישראל, מפני דרכי שלום, הרי נאמר טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו, ונאמר דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום.

רמב"ן בראשית פרק לד פסוק יג

ועל דעתי הדינין שמנו לבני נח בשבע מצות שלהם אינם להושיב דינין בכל פלך ופלך בלבד, אבל צוה אותם בדיני גנבה ואונאה ועושה ושכר שכיר ודיני השומרים ואונס ומפתה ואבות נזיקין וחובל בחבירו ודיני מלוה ולוה ודיני מקח וממכר וכיוצא בהן, כענין הדינין שנצטוו ישראל.

שו"ת הרמ"א סימן י

היסוד השני הוא חד קל ההולך קדמת יושרנג והוא ג"כ בפרק לא יחפורנד דגרסינן שם: רב דימי מנהרדעא אייתי גרוגרות בספינה, א"ל ריש גלותא לרבא פוק חזי אי צורבא מרבנן הוא נקוט ליה שוקא. והופיע לנו אור גדול רש"י ז"ל בפירושו, שמפרש: נקוט ליה שוקא, הכרז שלא ימכור אדם גרוגרות בעיר עד שימכור הוא שלו. וכן גרסינן בנדריםנה: אמר רבא שרי לצורבא מרבנן לאודועי נפשיה ולמימר צורבא מרבנן אנא שרו לי תגראי ברישא, דכתיב ובני דוד כהנים היונו וכי כהנים היו, אלא מה כהן נוטל חלק בראש אף ת"ח נוטל חלק בראש. אם כן ג"כ נוכל ללמוד מזה, באם דשניהם ישראלים דינא הכי הוא שהגאון הנ"ל ימכור שלו בראשונה. אך עתה אף ע"פ שדינו נמי הכי הוא מ"מ היענטילומרנז לא יקבל עליו הדין, ולכן צריכין לגדור גדר שלא יקנה כו'.

ש"ך על שולחן ערוך יורה דעה הלכות רבית סימן קסה סעיף א

או משום שכתב בח"מ סי' שס"ט ס"ח שהעיקר כהסוברים דבכל דבר דינא דמלכותא דינא א"כ במטבע קי"ל דינא דמלכותא דינא וכן עיקר לדינא ועוד שנ"ל ברור שאף הסוברים דלא שייך דינא דמלכותא אלא במסים ומכסים התלויים בקרקע מודים דעניני המטבעות דינם כמסים ומכסים

רמב"ם הלכות מעשר שני ונטע רבעי פרק ד הלכה יד

מי שהיה עומד בטבריא ויש לו מעות (בבל) בבבל אינו מחלל עליהם, היו לו מעות ממטבע טבריא בבבל מחלל עליהם וכן כל כיוצא בזה. +/השגת הראב"ד/ מי שהיה עומד בטבריא ויש לו מעות. א"א מן הגמרא שלנו הכל בהיפך ואין קפידא על עמידתו אי זה מקום שיעמוד בו אלא על מקום המעות אם יוצאים שם במקום חילולם אם לא ואם חילל על מעות של א"י והן בבבל או על מעות של בבל והן בארץ ישראל אינן מחוללין לפי שאינן יוצאים במקום חילולן ובעינן שיחלל על הכסף היוצא במקומו ושל בבל והם בבבל מחוללין אף על פי שאינן מעות בבל יוצאין בירושלים ומלכיות מקפידות שלא להוציא מטבע ממקומו אפ"ה מחוללין משום דאפשר דזבין בהו בהמה ומסיק להתם, ואף על פי שאין רשאי לעשות כן כיון דאי עבד חילל מעות היוצאות במקומו קרינא ביה.

ש"ך על שולחן ערוך חושן משפט הלכות הלואה סימן עג סעיף יד

עוד כתב בעיר שושן [סעיף י"ד] על דברי הר"ב כאן וז"ל, ונראה לי דמייירי כשיש המנהג כן כשמלוה לגוים בלא ריבית, אי נמי בריבית והלוה לישראל גם כן בריבית, כגון שתלה משכנו בגוי ואמר לו שלוה לצורך גוי, אבל כשיש המנהג כן במלוה לגוים על המשכון בריבית שלא יוכל למכרו בפחות משנה, כשמלוה לישראל בלא ריבית למה נכופ אותו שימתין לו שנה, וחז"ל לא נתנו זמן אלא ל' יום, מה שייך לתלות בהלואת הגוים, וזה דוחק לומר כשמלוה לישראל בלא ריבית, משום שכר המצוה דהמלוה על המשכון שקיבלו עליו, כאילו הלוה לגוי בריבית, שאין סברא לומר כן, נ"ל, עכ"ל. ובסמ"ע [שם] השיג עליו וז"ל, ואין נראים לי דבריו לדינא, שא"כ לא ה"ל למסתם ולכתוב דלמדים ליהודים מהנהגות במשכונות של גוים. [גם] בתשובות הראב"ד ובמרדכי פרק הגוזל והביאם הד"מ כתבו סתם, ומשמע דבכל ענין איירי, וכן משמע לקמן סימן שס"ט. והטעם, דאמרינן כשהשכינו הלוה ליד המלוה, אדעתא דהכי נתנו לו בתורת משכון, שינהג עמו במשכנו כאשר נוהג עם משכנו דגוי, ועל המלוה היה מוטל להתנות שלא ינהג עמו כמנהג הגוי, ומדלא התנה, אמרינן גם הוא היה דעתו לכך בשעת ההלואה, עכ"ל. וכהאי גוונא כתב הב"ח בסעיף כ"ג, וכן בספר מגדול דוד השיג על העיר שושן כהאי גוונא. ולפע"ד דברי העיר שושן נכונים ודברי המשיגים תמוהים, דנהי דאדעתא דהכי נתנו לו שיתנהג עמו כמשכון דגוי, מ"מ הא בגוי גופיה כשאינו נותן ריבית א"צ להמתין שנה, ודוקא כשנותן ריבית מחויב להמתין, שהרי אין לו הפסד במה שמעותיו בידו שהרי נותן לו ריבית, משא"כ בלא ריבית, וא"כ למה יגרע שהוא ישראל יותר מהגוי עצמו. ובהכי ניחא נמי דלא קשה מה שהקשה הסמ"ע שא"כ לא הוי ליה למסתם כו', דאדרבה מדסתמו משמע דכל אותו המנהג שנהגים בגוים יש לנהוג בישראל, אבל מה שגם בגוים אינו נוהג פשיטא שלא ינהג בישראל. גם מה שכתב הסמ"ע, בתשובות הראב"ד כו', בלאו הכי אינו נכון, וכמו שכתבתי לעיל ס"ק ל"ו דהראב"ד ס"ל דאין למדין מגוים רק בדבר שאין מפורש אצלינו, ואם כן אפילו בעיקר הדין של הר"ב חולק על הראב"ד, וכמ"ש לקמן. אך מה שכתב העיר שושן, אי נמי בריבית והלוה לישראל ג"כ בריבית, כגון שתלה משכנו בגוי. לא דקדק בדבריו, ולדוגמא בעלמא נקטיה, וכונתו שעשה עמו איזה היתר באופן המועיל, אבל בתולה משכנו בגוי אסור ליקח ממנו ריבית אם המלוה יודע באמת שהוא של ישראל. ואי מייירי באומר המלוה לדברך הראשונים אני מאמין, כמו שנתבאר ביו"ד סימן קס"ט סעיף י"ג, א"כ לא צריך כאן לטעמא שדנין גם בישראל דינא דמלכותא, דהא כיון שמאמין לדבריו הראשונים, הרי הוא מחזיקו בשל גוי, ופשיטא דיכול למכרו, אלא ודאי כמו שכתבתי.

וכל זה כתבתי לדעת הר"ב, אך לפי ע"ד דברי הר"ב צ"ע בעיקר הדין שכתב הר"ב שלא יוכל למכרו בפחות משנה, שהוא דבר תמוה מאד לפי עניות דעתי, דכיון דעל פי דין תורה יכול למכרו לאחר ל' יום, היאך נלמוד מדיני גוים לבטל דין תורה, ח"ו לא תהא כזאת בישראל. ולא מיבעיא לאותן הפוסקים שסוברים דלא אמרינן דינא דמלכותא רק בדברים שהם להנאת המלך, ולא בין איש לחבירו, וכן הסכים בשלטי הגבורים פרק חזקת הבתים סוף דף קפ"ט [הובא פסקי ריא"ז ה"י סי' ל"ו] וז"ל, ונראה בעיני שלא נאמר דינא דמלכותא דינא אלא בדברים שהמלך גוזר להנאתו כגון המכסים והמסויות וכיוצא בהן, אבל בדברים שבין אדם לחבירו אין לנו לדון אלא על פי תורתנו, כמבואר בקונטרס הראיות ובפ"ק דגיטין [פסקי ריא"ז ה"ב סי' ז'] ובפרק גט פשוט [שם ה"ה סי' כ'], עכ"ל. אלא אפילו לשאר פוסקים דסוברים דאמרינן דינא דמלכותא בכל דבר, היינו דוקא מה שאינו נגד דין תורתנו אלא שאינו מפורש אצלינו, אבל לדון בדיני הגוים בכל דבר נגד תורתנו, חלילה, ודאי לא יעשה כן בישראל. ובמרדכי שם לא כתב אלא באחד שמשכן ספרים אצל חבירו ומכרם אחר שנה ותבעו חבירו לדין, ופסק ר"י בר פרץ דאין עליו כלום משום דינא דמלכותא כו'. ונלפע"ד דהיינו משום דאין מפורש אצלינו שלא יוכל למכרו אחר שנה בלא תביעה,

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות ברכות השחר ושאר ברכות סימן נג סעיף כד

(עא) הוא קודם - אף על גב דיחסר להם עי"ז מצות תפלה שלא יהיה להם מי שיוציאם ידי חובתם זה שיהיה רב ומ"ץ שיודיעם תורת ד' ומשפטיה [נח] עדיף מן התפלה ועיין בה"ל שכתבנו גודל החיוב בכל עיר לזה וכתב בתשו' ח"ס חא"ח סי' ר"ו דכל אנשי העיר מחוייבים ליתן לזה ואין א' יכול לאמר אין אני צריך לרב ומ"ץ דמ"מ צריך לישא בעול עם הצבור דומיא דכל אנשי העיר מחוייבין ליתן על המקוה עי"ש:

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות בית הכנסת סימן קנ סעיף א

(א) כופין וכו' - ז"ל הרמב"ם הלכות תפלה פ"א כ"מ שיש בו י' מישראל צריך להכין לו בית שיכנסו בו לתפלה בכל עת תפלה ומקום זה נקרא ביהכ"נ. ואפילו המיעוט יכולין לכוף את המרובים [רמ"א חו"מ סי' קס"ג ס"א]:

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף כ עמוד ב

אמר רב יהודה אמר שמואל: כל האמור בפרשת מלך - מלך מותר בו. רב אמר: לא נאמרה פרשה זו אלא לאיים עליהם, שנאמר שום תשים עליך מלך - שתהא אימתו עליך. כתנאי, רבי יוסי אומר: כל האמור בפרשת מלך - מלך מותר בו, רבי יהודה אומר: לא נאמרה פרשה זו אלא כדי לאיים עליהם, שנאמר שום תשים עליך מלך - שתהא אימתו עליך. וכן היה רבי יהודה אומר: שלש מצות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ: להעמיד להם מלך, ולהכרית זרעו של עמלק, ולבנות להם בית הבחירה.